

Predlagaj, kako bi zveze glagola s predmetom izrazili na bolj običajen način in presodi oba načina izražanja:

Preslabe peti boje nam sloveče, pojo Kranjic lepoto moje strune in tvojo čast, neusmiljena devica. (Prešeren) – Jaz sanjam maj, a pravzaprav jesen je zdaj. (Župančič) – Preden sneg zapade stare sreče kraj, pota, gaj, livade, mi srce zajoče kot otrok in hoče še enkrat nazaj. (Novy) – Poklepetajo cel svet, pod mrak pa se ne spomnijo niti tega, kako jim je ime, niti kako se pišejo. (Zidar) – Mladi režiserji živijo film. (Časopis) Zgled: Vem rožo. (Grum) – Vem za rožo. Poznam rožo.

Tako smo prešli dve fazi učnega procesa pri spoznavanju glagolske prehodnosti. Ob besedni analizi je treba prehodnost še večkrat ponoviti. V šestem razredu pa si je treba zagotoviti čas za temeljitejšo ponovitev. Mislim, da pri tem obravnavanju, utrjevanju in ponavljanju nismo zanemarili nobene pomembnejše možnosti za jezikovno vzgojo ob tej učni snovi. Učenci so dovolj vsestransko spoznali to glagolsko lastnost; trpniške pretvorbe so okrepile njihovo gibčnost v izražanju; uvideli so, kako naj ravnaajo, ko jim jezikovni čut omahuje; nazadnje pa so spoznali, kako pesniki in pisatelji tudi pri glagolski vezavi presegajo vsakdanji način izražanja.

Literatura:

Bajec, Kolarič, Šolar, Rupel, Slovenska slovnica, 1964, str. 208–209; Toporišič Jože, Slovenska slovnica, 1976, str. 290–298.

France Zagar
PA v Ljubljani

Ocene in poročila

Imenitna kulturološka razprava

Primož Simoniti, Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do srede XVI. stoletja. Izdala in založila Slovenska matica. Ljubljana 1979, 298 str.

Knjiga o Humanizmu na Slovenskem, ki jo je pred kratkim Primož Simoniti objavil pri Slovenski matici, je ena od najbolj poživljajočih in vzpodbudnih razprav, kar jih je v zadnjih letih pri nas prišlo na svetlo. Simoniti je z naravnost meniško marljivostjo in natančnostjo zbral goro podatkov in jih nato s spretnostjo mojstra vskladil v zanimivo podobo humanizma na Slovenskem in med Slovenci. Kar je pri tem zapeljivo, ni toliko ugotovitev, da je humanistična misel zapustila svojo sled tudi med intelektualci našega rodu, ali oni mi tuji, ki so bili tako ali drugače povezani s Slovenijo, kolikor spet potrjena vednost o obstoju tiste »rei publicae« intelektualcev, ki je bila v dobi renesanse še zelo konkretna. Ne brez zavisti sledi bralec življenjskim potem Simonitijevih protagonistov, ki se s tako lahkotno samoumnevnostjo premikajo v prostoru med Italijo, slovenskimi deželami, Avstrijo in Nemčijo in se z isto kompetenco lotevajo literarnega, administrativnega pa tudi umetniškega in znanstvenega dela. Vtis, ki ga odnese je velika intelektualna prožnost renesančnih ljudi, ki so upravičeno jemali za svoj moto znani Terencijev stavek: »Nil humani mihi alienum puto.«

Izhajajoč iz takih predpostavk pač ni čudno, da so se nekateri med njimi začeli zanimati tudi za jezik ljudstva in proglašali, kot je to storil Sigismund Herberstein, eden od prvih cesarjevih poslancev na moskovskem dvoru, njegovo znanje za *beneficium*, za korist, ki je ne gre podcenjevati. Tudi iz tega humusa, kakor pravilno ugotavlja avtor, je zrasla na naših tleh tista protestantska literatura, ki je nastala ne samo iz verske vneme Primoža Trubarja in njegovih učencev, temveč tudi iz njihove ljubezni do svojega rodu.

Simoniti zajame v svoji knjigi obdobje od srede XV. do srede XVI. stoletja in v devetih poglavjih poda portrete nekaterih naših humanistov od Kristofa Raubarja, Avgušтина Prugla-Tyernusa do Tomaža Prelokarja, Bernarda Pergerja in Matije Hvaleta, da navedemo samo nekatere. Pri tem izrabi priliko, da nas širokogrudno seznani s kulturo renesančnega intelektualca, z njegovo mislenostjo, s strukturami, naj bodo to univerze, šole, dvorne pisarne, ali cerkvene ustanove, ki je v njih živel in delal.

Simonitijeva knjiga z vso svojo izzivalno svežino kaže slovenskim zgodovinarjem, kako zaorati na širokem in pogosto še neobdelanem polju znanstvene raziskave, ki mu Nemci pravijo »Kulturgeschichte«. V iskanju svoje identitete smo Slovenci vse prepogosto omejevali svojo preteklost na tiste kulturne spomenike, ki so nastali v našem jeziku in jemali v poštev tiste ljudi, ki so bili naše narodnosti. Študija Humanizem na Slovenskem je pokazala, da je tako gledanje na preozko –

da je potrebno zajeti celotno podobo dobe, ki je predmet naše raziskave, dobe, ki je bila na naših tleh pač tudi latinska, nemška ali italijanska, če naj spoznamo in pravilno ocenimo njen vpliv na razvoj kulture v slovenskem kulturnem prostoru.

V zvezi s tem bi si vendarle dovolil majhno pripombo. Simoniti v uvodnih stavkih svojega nemškega povzetka ugotavlja, da je predmet njegove študija bil »po Slovencih naseljeno področje«, namreč zgodovinske dežele Krajnska, spodnja Štajerska in južna Koroška. Spomnil bi ga, da ne bi bilo odveč posvetiti pozornost tudi Trstu, Istri in Gorici, kjer bi njegova raziskovalna vna- ma najbrže ne ostala povsem nepotešena. Že dejstvo, ki ga navaja sam, da je bil goriški plemič Jurij Thurm (iz družine devinskih fevdalcev Thurn und Taxis) član avstrijske misije k Ivanu III., do neke mere vešč ruščine, daje slutiti, da se je plemstvo v našem Primorju začelo zanimati za jezik ljudstva in se ga učilo. Da ta vnema ne raste samo iz nekakšnega paternalizma, temveč da jo pogojuje resnično zavest, da je znanje slovenš- čine *beneficium*, potrjuje zelo zgovorno znani po- datek, da je tržaški škof Bonomo razlagal svojim učencem, med katerimi je bil tudi Trubar, Eraz- ma in Vergila v slovenščini. To pa spet vzbuja misel, da je šlo že za zelo gibčno in členovito go- vorico, če je visokemu prelatu in prefinjenemu humanistu lahko služila pri razlagi tako zahtev- nih del.

Kot je že iz povedanega očitno, vzbuja Simoniti- jeva knjiga celo vrsto vprašanj, vzpodbuja k na- daljnemu raziskovalnemu delu, nakazuje smer- nice za nov študij: s tem pač prinaša največ, kar lahko zgodovinska raziskava da. Ne izpolnjuje samo vrzeli, kakor pravi avtor, ampak odpira nove, ki kličejo, da jih izpolnimo.

Jože Pirjevec
Univerza v Trstu

Prispevek k zgodovini sodobnega slovenskega pesništva

France Pibernik, Med tradicijo in modernizmom, pričevanja o sodobni poeziji. Uredil in spremno be- sedo napisal France Pibernik. Slovenska matica. Ljubljana 1978. 325 str.

O svoji knjigi *Med tradicijo in modernizmom*, pričevanja o sodobni poeziji, ki je sprva menda nameravala imeti naslov *Razmerja v sodobni slovenski poeziji*, pravi France Pibernik, da sku- ša zapolniti luknjo, ki jo pri obravnavi literature in njenih ustvarjalcev puščajo literarna zgodovi- na, esejistika in kritika. Namen ima preverjati in popravljati ali dopolnjevati ustaljene in preveč shematične razvrstitve, ki jih je zagrešila literar- na zgodovina. Urediti hoče literarni kaos, ki vla- da danes, in izraža potrebo po selekciji imen in gradiva ter zavrača zgolj katalogizacijo.

Delo prinaša pisma šestnajstih, če upoštevamo še avtorja knjige – sedemnajstih sodobnih, tj. po- vojnih slovenskih poetov. Dopisovanje je bilo za- stavljeno zelo široko, zajelo naj bi vse živeče slo- venske pesnike. Avtorjev, ki so v letih med 1970 in 1978 poskusili ustreči vztrajnemu izpraševal- cu, je bilo čez petdeset, pričujoči izbor pa zajema pesnike generacij od 1912 do 1934, ki so v Slo- venski književnosti 1945–1965 uvrščeni pod sle- deče oznake: rod razpota med novo romantiko, poznim ekspresionizmom in novim realizmom, vojni rod – na poteh od partizanskega in socia- lističnega realizma k moderniziranim oblikam romantizma, prvi povojni val mladih – od obuja- nja intimizma in romantizma k novemu ekspres- ionizmu, drugi povojni val mladih – med novim ekspresionizmom in nadrealizmom, tretji povoj- ni val mladih – na razpotju različnih smeri. Torej zajema izbor same pesnike, ki jih ni mogoče vključiti v monolitne oznake že klasične nove romantike in ekspresionizma ali pa avantgarde. Šestnajsterica predstavlja približno tretjino ust- varjalcev, ki so se rodili med leti 1912 in 1934 in izdali kakšno zbirko pesmi; drugi so ali umrli ali pa niso bili pripravljeni sodelovati. V skladu z iz- borom je tudi naslov zbirke pisem – *Med tradi- cijo in modernizmom*. Gre za pesnike, ki so neke- vmes, pesnike nekakšnega prehodnega obdobja.

Na to vmesnost so tempirana vprašanja, ki mu- čijo Pibernika, prav tako pripadnika vmesnih ro- dov. Eno važnih je vprašanje kritike, oz. mesta, ki ga kritika določa pesnikom v slovenski poezi- ji. Pogoste so tožbe, da so večkrat zastopavljeni samo zaradi nepripadnosti velikim in bučnim pesniškim tokovom. S tem povezano je stalno, nekaterim močno odvečno Pibernikovo zana- manje za problem forme, za funkcionalnost izraza (rime, ritma, kitice, besede, metafore itd.), saj ta na zunaj najjasneje ločuje tradicionalno in moder- nistično poezijo. Kakor hoče preko oblike pesmi, opozarjajoč na oblikovne novosti dopisovalcev, navezati stik z literarno avantgardo, tako s po- uderjanjem izbire kmečke tematike – ruralne poezije – kaže na zveze s slovensko tradicional- no poezijo.

Vprašanja, ki jih zastavlja Pibernik, so vprašanja poetike in vprašanja tekstne kritike Boršnikove- ga tipa. Poslednja obsegajo pričevanja o osebnem pesniškem razvoju, o genezi kakšne pesniške zbirke, cikla, pesmi, o literarnem vzdušju dolo- čene dobe, o enkratnih pobudah (motivacijah) za pesmi itd. Preko spraševanja o izbiri tematike in motivov prehaja v načelnejše vode literarne teo- rije v ožjem smislu ali poetike.

Poezija je za Pibernika verjetno »odkrivanje skritih življenjskih resnic in iskanje modernega pesniškega izraza«, torej nekaj, kar se tiče vsebi- ne in forme obenem. Pri življenjski resnici je miš- ljena najbrž osebna življenjska resnica, sicer bi bila nesmiselna vsa vprašanja o osebnem pesniš- kem razvoju, pobudah in spoznanjih. Sklepali bi lahko, da mu je vrednota sinteza zvestobe stvar-